

УДК 37.015.31 «19/20»: 613.42 (045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-2-42>

Оксана ОНИПЧЕНКО,
orcid.org/0000-0002-5682-7897
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) onip4enko.o@gmail.com

Маргарита ВОРОВКА,
orcid.org/0000-0002-9651-0990
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(Мелітополь, Запорізька область, Україна) olga_vorovka@ukr.net

НАСИЛЬСТВО ЩОДО ЖІНОК ЯК ФОРМА СОЦІОСТАТЕВОЇ НЕРІВНОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті зазначено, що вивчення проблеми насильства щодо жінок, зокрема в подружніх парах, дозволило виділити такі основні підходи: соціально-історичний (прихильники вказують на наявність патріархальних відносин як у подружжі, так і в суспільстві та на подвійні стандарти), системно-сімейний (вивчає специфіку взаємодії, динаміку спілкування; розглядає походження та форми конфлікту, способи їх урегулювання), індивідуально-психологічний (передбачає пошук особливих рис жертви та кривдника, а також вивчає наслідки насильства на особистісному рівні).

Авторки розглядають проблему запобігання насильству над жінками як у сім'ї, так і в суспільстві, визначають чинники, що його провокують: патріархальні традиції, обмеження доступу до освіти, судочинства, соціальна ізоляція, бідність, гендерна нерівність тощо; надають віктимологічну характеристику жінки-жертви; пропонують заходи щодо запобігання насильству: розвиток системи консультативних центрів, служб юридичної допомоги, груп самопідтримки, розширення мережі кризових центрів та притулків для потерпілих від домашнього насильства.

Авторки вказують, що для профілактики випадків насильства щодо жінок необхідно знати їхні психофізіологічні особливості, що впливають на подальшу поведінку й підвищують віктимність. Корелятивні анатомо-фізіологічні та психологічні відмінності жінок та чоловіків свідчать, що жінка за будь-якого насильства з боку чоловіка перебуває в нерівному з ним становищі, що добре усвідомлює й сам злочинець, і це впливає на поведінку жінки в сучасному суспільстві.

Для запобігання та протидії проявам насильства необхідно формувати гендерну культуру спілкування, починаючи з освітніх закладів різних рівнів. Згідно з концепцією Нової української школи, серед ключових компетентностей, які має сформувати школа, є соціальні та громадянські (це всі форми поведінки, що необхідні для ефективно й конструктивно участі у громадському житті, на роботі, у сім'ї; уміння працювати в команді на результат, запобігати конфліктам, урегульовувати їх, досягати компромісів).

Ключові слова: домашнє насильство, жінки – жертви насильства, профілактика насильства, соціостатева нерівність.

Oksana ONYPCHENKO,
orcid.org/0000-0002-5682-7897
Doctor of Pedagogy, Associate Professor,
Professor at the Department of Social Work
Municipal establishment “Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy” of the Kharkiv Regional Council
(Kharkiv, Ukraine) onip4enko.o@gmail.com

Marharyta VOROVKA,
orcid.org/0000-0002-9651-0990
Doctor of Pedagogy (Dr. habil.),
Assistant Professor at the Department of Pedagogy and Pedagogical Mastership
Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky
(Melitopol, Zaporizhzhia region, Ukraine) olga_vorovka@ukr.net

VIOLENCE AGAINST WOMEN AS A FORM OF SOCIO-GENDER INEQUALITY IN MODERN SOCIETY

The article notes that the study of violence against women, in particular in marital relations, allowed to identify the main approaches: sociohistorical (supporters point to the existence of patriarchal relations in marriage and society

and the double standards that were in the past and remain relevant in today's conditions), system-family (studies the specifics of interaction, the dynamics of communication; considers the origin and forms of conflict, ways to resolve them), individual psychological (involves finding special features of the victim and offender, and studies the consequences of violence at the personal level).

Considering the problem of preventing violence against women both in the family and in society, the author identifies the factors that provoke such violence: patriarchal traditions, restrictions on access to education, justice, social isolation, poverty, gender inequality, etc.; provides victimological characteristics of the woman-victim; proposes measures to prevent it: development of a system of counseling centers, legal aid services, self-support groups, expansion of the network of crisis centers and shelters for victims of domestic violence.

The author points out that with the purpose of preventing cases of violence against women, it is necessary to know their psychophysiological features that affect further behavior and increase victimhood. Investigating the correlative anatomical-physiological and psychological differences between women and men, scientists have determined that due to sexual differences of a psychophysical nature, a woman in any violence by a man is unequal with him, which is well aware of the offender and affects women's behavior modern society.

It was found that the social rehabilitation of women victims of domestic violence is aimed at restoring their moral, mental and physical condition, their social functions.

As for preventing and combating violence, it is necessary to form a gender culture of communication, starting with educational institutions at different levels. According to the concept of the New Ukrainian School, among the key competencies that the school should form are social and civic (these are all forms of behavior necessary for effective and constructive participation in public life, at work, in the family; the ability to work in a team the result, resolve and prevent conflicts, reach compromises).

Key words: domestic violence, women victims of violence, violence prevention, socio-gender inequality.

Постановка проблеми. Насильство щодо жінок уважається одним із головних порушень прав людини, причини якого пов'язані з нерівним розподілом повноважень між жінками та чоловіками, соціостатевою дискримінацією та гендерним насильством. Це явище завдає безпосередньої шкоди здоров'ю та добробуту постраждалих, має важкі психологічні наслідки, що зазвичай призводять до стресових розладів, впливає на дітей, які стали свідкам таких випадків, ускладнює сімейні стосунки та погіршує якість життя постраждалих. Згідно зі статистикою, у сучасній Україні від 30 до 40% тяжких злочинів насильства трапляються саме в сім'ях, у яких потерпілими та навіть загиблими від сімейно-побутових конфліктів стають жінки; майже третина жінок, яким було завдано побоїв, страждають на довготривалі депресії, а деякі з них долучаються до вживання алкоголю й наркотиків; багатьом потрібна допомога психологів, лікарів, юристів (Джуза, 2005: 124).

Аналіз досліджень. Вагома частина досліджень явища насильства щодо жінок присвячена проблемі насильства в подружжі. Так, І. Грабська в результаті вивчення психологічних змін у жінок – жертв домашнього насильства («Насильство у подружніх стосунках: зарубіжний досвід досліджень та консультування») зробила висновок стосовно того, що в цих жінок відбуваються зміни у ставленні до себе (втрата цікавості до себе й байдужість до свого зовнішнього вигляду, зниження самооцінки), зміни у ставленні до людей (зростання недовіри й образи на оточення), зміни у ставленні до життя (втрата сенсу життя) тощо (Грабська, 1998).

О. Савчук у роботі «Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспек-

тива» аналізує природу насильства – поведінку, яка спрямована на завдання шкоди іншій особі. Дослідниця вважає цю проблему складною з низки причин, оскільки найбільш травмувальними є акти насильства, що здійснюються серед близьких людей, подружжя. Це пояснюється наявністю тісного емоційного зв'язку й інших видів узалежнення (матеріальне, житлове) (Савчук, 2002).

Дослідниця Т. Малиновська розглядає проблему запобігання насильству над жінками в сім'ї та визначає чинники, що провокують таке насильство, та пропонує заходи для запобігання йому, а саме: розвиток системи консультативних центрів, служби юридичної допомоги, груп самопідтримки; розширення мережі кризових центрів та притулків для потерпілих від насильства в сім'ї; створення системи центрів допомоги для координації дій щодо збору інформації та надання послуг потерпілим (Малиновська, 2016).

Стосовно профілактики насильства в сім'ї, уважаємо ґрунтовним і практично значущим навчальний посібник для консультантів гарячих ліній «Попередження домашнього насильства» (Краснова, Калашник, 2016).

Комплексний та системний історико-теоретичний аналіз проблеми гендерного насильства з погляду висвітлення правових засобів його викорінення в Україні представлено в дисертації А. Аніщук («Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз», 2008 р.). Авторка відкриває нове бачення цієї проблеми крізь гендерно-правовий вимір у контексті соціостатевої дискримінації та гендерної нерівності.

У навчальному посібнику «Кримінологічна віктимологія» (колектив авторів: Є. Моїсєєв,

О. Джужа, В. Василевич) надається віктимологічна характеристика жінки-жертви, розкриваються криміногенні чинники злочинних посягань стосовно жінок, пропонуються заходи віктимологічної профілактики злочинів, що вчиняються щодо жінок (Моїсєєв та ін., 2006).

У процесі проведення аналізу проблем насильства в сім'ї та виокремлення ознак жінок – жертв сімейного насильства в роботі «Аспекти соціальної роботи з жінками, які зазнали насилля» дослідники О. Кравченко, О. Заболотна та М. Скочко розглянули етапи корекції негативних станів щодо налагодження зв'язків у сім'ї, дослідили обізнаність студентства спеціальності «Соціальна педагогіка» стосовно проблем жінок, а також розробили рекомендації щодо підвищення якості надання соціальних послуг жертвам домашнього насильства (Кравченко та ін., 2019).

Навчально-методичну розробку «Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти» колективу авторів (В. Андрєєнкова, В. Байдик, Т. Войцях, О. Калашник та інші) присвячено висвітленню сутності та показників профілактики насильства в освітньому середовищі, методів його дослідження й умов створення безпечного освітнього простору (Андрєєнкова та ін., 2020).

Мета статті – зробити аналіз наявних підходів до поняття «насильство щодо жінок»; дослідити проблеми насильства в подружніх стосунках; визначити чинники, що зумовлюють насильство щодо жінок, його наслідки; розкрити засоби профілактики насильства над жінками.

Виклад основного матеріалу. У 90-х рр. ХХ ст. Україна ратифікувала низку міжнародних договорів про права людини. Так, у Конвенції ООН із ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок, що була ухвалена 18 грудня 1979 р., є положення, що зобов'язують держави-учасниці вживати заходів стосовно захисту прав жінок. Згідно із цим договором жінкам гарантовано рівні права із чоловіками в усіх сферах життя, як-от освіта, працевлаштування, охорона здоров'я, право голосувати, право обирати громадянство тощо. Водночас особлива увага приділяється проблемам, які постають суто перед жінками або від яких страждають переважно жінки, зокрема домашньому насильству.

Першим міжнародно-правовим документом, що дає визначення поняття «насильство щодо жінок», є Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жінок, яка була ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН у 1993 р. («будь-який акт насильства, здійснений за ознакою статі, який завдає або може завдати фізичної, сексуальної чи психологічної шкоди або страждання жінкам, а

також загроза здійснення таких актів, примус чи свавільне позбавлення волі як у громадському, так і у приватному житті») (Екон. насл., 2017: 12).

Згідно з Декларацією, ухваленою ГА ООН, це поняття охоплює «фізичне, сексуальне і психологічне насильство, яке має місце як у сім'ї, так і в суспільстві, включно з побиттям, сексуальним насильством проти дівчаток, насильство, пов'язане з посагом, зґвалтування у шлюбі; пошкодження жіночих статевих органів та інші традиційні практики, що завдають шкоди жінкам; позашлюбне насильство; насильство, пов'язане з експлуатацією, сексуальні домагання і залякування на роботі та в освітніх установах; примусові вагітність, аборти і стерилізація; торгівля жінками і примусова проституція; насильство з боку чи за потурання держави» (Екон. насл., 2017: 12–13).

У Декларації також указується, що насильство стосовно жінок може мати більший спектр наслідків, а саме: нерівний розподіл повноважень між чоловіками та жінками, підпорядковане становище жінок, яке стає передумовами економічних форм насильства.

Згідно із проектом закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який узято за основу Верховною Радою України 17 листопада 2016 р., передбачено вживання терміна «домашнє насильство», що охоплює «усі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання між колишнім чи теперішнім подружжям або особами, які спільно проживають чи проживали однією сім'єю, але не перебувають або не перебували у шлюбі, незалежно від того, чи проживає або проживала особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що і особа, яка постраждала від домашнього насильства» (Екон. насл., 2017: 14).

Стосовно тих форм насильства щодо жінок, які спостерігаються поза сімейними або партнерськими стосунками, то їх урегулює Кримінальний кодекс України (далі – ККУ), що визначає загальну відповідальність за випадки фізичного насильства, які призвели до нанесення тілесних ушкоджень, побиття або мордувань, незалежно від статі жертви; відповідальність за сексуальне насильство, що може виражатися у формі зґвалтувань, у сексуальній експлуатації, залученні до порнографії, комерційного сексу, примусового статевого контакту тощо (Екон. насл., 2017: 14).

Серед дослідників, які вивчали насильство в подружніх відносинах, натепер виділено три основні підходи щодо проблеми насильства над жінкою в сім'ї: перший – соціально-історичний,

що розглядає насильство як соціальну проблему, яка виникла через домінуючу позицію чоловіка в суспільних відносинах. Підґрунтям витоків насильства в сім'ї є звичай суспільства, його системи норм і правил, які нав'язують жінкам і чоловікам певну модель поведінки. Водночас суспільство заохочує й винагороджує тих, хто дотримується цих правил, карає за відступ від них. Значною мірою така модель поведінки пояснюється наслідками традиційного виховання, згідно з яким агресивна поведінка чоловіків та покірність із боку жінок розглядається як єдиний правильний спосіб вирішення наявних проблем.

Стосовно цього підходу варто нагадати цинічно-іронічний вислів, що описує основні уявлення про соціальну роль жінки в німецькій консервативній системі цінностей: "Kinder, Küche, Kirche" (або "3 К"), а також у деяких варіаціях "Kinder, Küche, Kirche, Kleider" ("4 К") (з нім. – «діти, кухня, церква, плаття»). Автором цієї алітерації прийнято вважати кайзера Вільгельма II.

Дослідники, які вивчають інститут шлюбу та сім'ї, морально-етичну парадигму 20–30-х рр. ХХ ст., вказують на наявність патріархальних відносин як у подружжі, так і в суспільстві, на подвійні стандарти, що є актуальними і в умовах сьогодення. Так, з одного боку, на основі егалітарних поглядів декларувалася цивільна рівність, незалежна від статі, підкріплена рівними юридичними правами в усіх сферах соціального життя, залученням жінок у сферу виробництва і громадське життя країни; з іншого боку, відповідно до патріархальних поглядів, соціальні ролі чоловіків і жінок у суспільстві відрізнялися. «Основними для жінок були ролі «трудівниці», «матері», «господарки», для чоловіків – «трудівник», «воїн», «захисник». Але й загальні соціальні ролі «трудівників» були ієрархізовані; чоловіки порівняно із жінками виконували більш престижні і краще оплачувані професійні ролі, обіймали керівні посади». Ця суперечлива тенденція епохи 30-х рр. стала основною для всього радянського і пострадянського періодів (Онипченко, 2020: 250).

Але й у ХХІ ст. переконливим свідченням патріархальності українського суспільства є прояви сексизму та гендерної упередженості навіть на найвищих щаблях українського політикуму, що демонструються в публічному просторі. Так, відмовляючись від публічних дебатов з Ю. Тимошенко, своєю суперницею під час президентських виборів, В. Янукович, тоді ще депутат та керівник фракції у Верховній Раді, проголосив: «<...> якщо вона жінка – то повинна йти на кухню і показувати там свої примхи»

(<https://www.unian.net/politics/314574-yanukovich-sovetuet-timoshenko-poyti-na-kuhnyu-i-pokazyivat-tam-svoi-prihoti.html>). У 2012 р. міністр освіти Д. Табачник повідомив, що «краще вчать в університетах у магістратурі та в аспірантурі дівчата з менш яскравою, з менш привабливою та з менш модельною зовнішністю» (<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20120517-1448706/>). У 2016 р. депутат А. Геращенко, коментуючи політичну діяльність іншого народного депутата – Н. Савченко, «побажав їй створити сім'ю, народити дітей та облаштувати особисте життя» (Воронка, 2019: 318–319).

За даними ОБСЄ, натепер в Україні жінки обіймають не досить посад в органах державної влади, не мають такого впливу на політику, закони й реформи, що формують соціально-економічний розвиток, як чоловіки. Станом на червень 2019 р. жінки становлять менше чверті міністрів уряду (24%) і лише 12% від усіх членів парламенту. Жінки не беруть участі в економіці нарівні із чоловіками. Їх не досить на ринку праці, до того ж роботодавці віддають перевагу чоловікам (Добробут і безпека жінок, 2019: 5).

Другий підхід – системно-сімейний, що фокусує увагу на походженні та формах конфлікту, вивчає специфіку взаємодії, динаміку спілкування, а також процес урегулювання конфліктів у сім'ї як системі. За цим підходом, домашнє або подружнє насильство можна розглядати як систему поведінки, метою якої є влада і контроль у сімейних стосунках. Водночас будь-які члени родини можуть стати об'єктом-жертвою в такій системі поведінки. Зазвичай 70% усіх жертв тяжких насильницьких актів у сім'ї становлять жінки і діти.

Третій підхід – індивідуально-психологічний, який передбачає пошук особливих рис жертви та кривдника, а також вивчає наслідки насильства на особистісному рівні. Так, у жінок, які зазнають різних форм насильства в сім'ї, відбувається формування певних реакцій на травматичні ситуації, що надалі призводить до комплексу хвороб і ускладнень, особливо дослідниками виділяються серед них явища набутої безпорадності, віктимізації (Грабська, 1998: 22; Савчук, 2002: 386).

Одним з актуальних аспектів вирішення проблеми насильства щодо жінок вважається розроблення концептуальних основ визначення жінки як жертви, тобто особи жіночої статі, потерпілої від злочину, з урахуванням її анатомо-фізіологічних, психологічних, психічних відмінностей та їхнього впливу на поведінку жінки в сучасному суспільстві (Моїсеєв, Джужа, 2006: 210).

Для профілактики випадків насильства щодо жінок необхідно знати їхні психофізіологічні

особливості, що впливають на подальшу поведінку й підвищують віктимність. Досліджуючи корелятивні анатомо-фізіологічні та психологічні відмінності жінок та чоловіків, учені визначили, що в жінок зазвичай менші зріст, вага, обсяг мускулатури тощо. Тобто жінка через анатомо-фізіологічні особливості біологічно слабша за чоловіка, «обмежена у своїх фізичних можливостях, що зумовлює її певні звички, прагнення, інтереси, які позначаються на можливих варіантах вибору поведінки, способах, мотивах дій, роблять її уразливішою в конфліктних ситуаціях, під час непередбачуваного нападу чи застосування психічного насилля тощо» (Моїсєєв, Джужа, 2006: 210). Отже, через статеві відмінності психофізичного характеру жінка за будь-якого насильства з боку чоловіка перебуває в нерівному з ним становищі, що добре усвідомлює й сам злочинець.

Серед багатьох наслідків подружнього насильства науковці зазначають типові помилки з боку жінок-жертв насильства: 1) жінки перебувають під впливом гендерних стереотипів, через що вважають себе винними в тому, що стосовно них вчинили насильство; 2) розглядаючи насилля як заслужене покарання за уявні або реальні помилки, не беруть до уваги, що порушуються їхні права; 3) жінки-жертви схильні все вибачати насильнику, соромляться оприлюднити факти насильства та звертатися по допомогу до поліції та соціальних служб (Габська, 1998).

Більшість жінок, які зазнавали насильства, характеризуються такими віктимними властивостями, спільними рисами, як: низька самооцінка; схильність брати відповідальність за дії кривдника; пасивність, але водночас здатність використовувати оточення для виживання або для уникнення повторного акту насильства; демонстрація ознак відчутної реакції на стрес і висловлювання скарг, що вказують на психофізичні розлади; хибне уявлення щодо того, що сексуальні стосунки можуть стабілізувати відносини загалом; переконаність, що ніхто не може допомогти їм вирішити проблему насильства тощо.

Психологині Л. Романовська й О. Василенко у процесі вивчення феноменології домашнього насильства експериментально дослідили соціально-психологічний стан жінок – жертв насильства в сім'ї. Ними було визначено, що жінок – жертв домашнього насильства умовно можна поділити на дві групи: «слабкі» та «сильні» (для жінок, віднесених до обох груп характерний конформний стиль міжособистісної поведінки, його проявами є невпевненість у собі, надмірна орієнтованість на загальноприйняті норми пове-

дінки; жінкам першої групи притаманний внутрішньоособистісний конфлікт, а також те, що ситуація насильства часто викликає в них суперечливі почуття вини й ненависті; у жінок другої групи реакції комунікації й афектації в ситуації насильства набувають більш стеничного характеру). За результатами проведеного дослідження авторки наполягають на необхідності впровадження тренінгів з подолання страхів та тривожності у жінок – жертв насильства в сім'ї (Романовська, Василенко, 2020).

Зважаючи на гостроту проблеми насильства щодо жінок, в Україні із 2002 р. відкрилася мережа центрів реінтеграції для дітей і жінок, створена єдина система міжнародного співробітництва в галузі правової, матеріальної та соціальної допомоги, відкриваються в регіонах центри та притулки для осіб, які постраждали внаслідок насильницьких дій. До таких центрів також можна віднести інформаційно-координаційний жіночий центр «Софія», міжнародний правозахисний центр «Ла-Страда», жіночий консорціумом «Вінок Інтернешнл», центри «Жінка для жінки» та «Жіночі перспективи», де встановлено телефонно-інформаційні лінії підтримки, на громадських засадах працюють юристи-адвокати, психологи, соціальні працівники; надається моральна і матеріальна допомога; фахівці намагаються знизити нелегальну міграцію і сприяють реалізації потенціалу жінок в Україні.

Центри роботи із жінками пропонують реальну допомогу (або корисну пораду) за такими головними напрямками: 1) безкоштовні консультації психолога і юриста; 2) просвітницька діяльність серед жінок щодо запобігання домашньому насильству та торгівлі жінками; 3) співпраця з урядовими та неурядовими організаціями; 4) проведення роз'яснювальної роботи з молоддю щодо здорового способу життя; 5) організація та проведення семінарів, круглих столів, тренінгів із питань паритетних відносин чоловіків і жінок (Джужа, 2006: 227–228).

Для запобігання насильству та протидії зазначеним проявам необхідно формувати гендерну культуру спілкування, починаючи з освітніх закладів різних рівнів. Згідно з концепцією Нової української школи (далі – НУШ), серед ключових компетентностей, які має сформувати школа, є соціальні та громадянські (це всі форми поведінки, що необхідні для ефективної й конструктивної участі у громадському житті, на роботі, у сім'ї; уміння працювати в команді на результат, запобігати конфліктам, урегульовувати їх, досягати компромісів). Реформа середньої освіти НУШ, яка ґрунтується на компетентнісному підході, створила додаткові інституційні пере-

думови для закріплення ідей гендерної рівності в освіті.

Формуванню зазначених вище соціальних та громадянських компетентностей сприяє побудова освітнього процесу на засадах відновного підходу в освіті. Відновні практики, а згодом відновлювальна культура передбачають системний підхід до виходу з конфліктних ситуацій. В основу методичного забезпечення системного підходу покладені принципи безпечного та дружнього до дитини освітнього середовища. Саме в закладах освіти діти навчаються спілкуватися один з одним, вирішувати проблеми та відновлювати стосунки, діяти конструктивно й намагатися спиратися на гідність та повагу у стосунках (Андрєєнкова, 2020: 9–10).

Із 2001 р. Україна бере активну участь у проведенні щорічної всесвітньої акції «16 днів проти дії гендерному насильству», яка розпочинається 25 листопада, у Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок, та завершується 10 грудня, у Всесвітній день прав людини.

Висновки. Вивчення проблеми насильства в подружніх відносинах натеper дозволило виділити три основні підходи: соціально-історичний (прихильники вказують на наявність патріархальних відносин як у подружжі, так і в суспільстві, на подвійні стандарти, що були в минулому й

залишилися актуальними в умовах сьогодення), системно-сімейний (вивчає специфіку взаємодії, динаміку спілкування; розглядає походження та форми конфлікту, способи їх урегулювання), індивідуально-психологічний (передбачає пошук особливих рис жертви та кривдника, а також вивчає наслідки насильства на особистісному рівні).

Порівняльний аналіз причин і умов чинників злочинних посягань стосовно жінок у різних країнах довів безпосередню кореляцію з обмеженням їхнього доступу до освіти, судочинства, соціальною ізоляцією, бідністю, гендерною нерівністю тощо. Якщо жінка потерпає від будь-якого виду насильства, вона повинна не «пробачати», не замовчувати цей факт, а обов'язково звертатися по допомогу до представників держави, які мають багаторічний досвід роботи (поліція, соціальні служби, кризові центри, центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї тощо) з метою подолання насильства. З'ясовано, що соціальна реабілітація жінок – жертв насильства сімей спрямована на відновлення їхнього морального, психічного та фізичного стану, їхніх соціальних функцій.

Натеper як у нашій країні, так і в усьому світі проблеми насильства над жінками загострюються та вимагають вирішення на всіх рівнях: від профілактики в закладах освіти до залучення громадськості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронка М. Розвиток гендерної культури студентства у фокусі історико-педагогічного дослідження : монографія. Мелітополь, 2019. 454 с.
2. Грабська І. Насильство у подружніх стосунках: зарубіжний досвід досліджень та консультування. Практична психологія та соціальна робота. 1998. № № 9–10. С. 20–25.
3. Добробут і безпека жінок. Дослідження насильства над жінками в Україні проведено під керівництвом ОБСЄ. 2019. 120 с.
4. Економічні наслідки насильства щодо жінок / Український центр соціальних реформ. 2017. 172 с.
5. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти : навчально-методичний посібник / В. Андрєєнкова та ін. Київ : ФОП Нічога С. О., 2020. 196 с.
6. Кравченко О., Заболотна О., Скочко М. Аспекти соціальної роботи з жінками, які зазнали насилля. Соціальна робота та соціальна освіта. 2019. Вип. 3. С. 26–34.
7. Кримінологічна віктимологія : навчальний посібник / Є. Моїсєєв та ін .; за заг. ред. О. Джужі. Київ : Атіка, 2006. 352 с.
8. Попередження домашнього насильства : навчальний посібник для консультантів гарячих ліній / упоряд. : О. Краснова, О. Калашник О. Київ, 2016. 90 с.
9. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навчальний посібник / за заг. ред. О. Джужі, І. Опришка, О. Кулика. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 124 с.
10. Онипченко О. Статеворольова соціалізація дітей та підлітків в Україні (XX ст.) : монографія. Харків : ФОП Панов А. М., 2020. 544 с.
11. Романовська Л., Василенко О. Соціально-психологічний стан жінок, які стали жертвами насильства в сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Вип. 1 (46). С. 197–200.
12. Савчук О. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива. *Наукові записки (специумск)*. Київ, 2002. Т. 20. С. 118–125.

REFERENCES

1. Vorovka M. I. Rozvytok hendernoi kultury studentstva u fokusi istoryko-pedahohichnoho doslidzhennia [Development of gender culture of students in the focus of historical and pedagogical research] : monohrafiia / M. I. Vorovka. Melitopol, 2019. 454 s. [in Ukrainian]

2. Hrabska I. A. Nasylstvo u podruznykh stosunkakh : zarubizhnyi dosvid doslidzhen ta konsultuvannia [Violence in marital relations : foreign experience of research and counseling]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*. 1998. № 9–10. S. 20–25 [in Ukrainian].
3. Dobrobut i bezpeka zhinok. Doslidzhennia nasylstva nad zhinkamy v Ukraini provedeno pid kerivnytstvom OBSiE [Welfare and safety of women. The study of violence against women in Ukraine was conducted under the auspices of the OSCE]. 2019. 120 s. [in Ukrainian].
4. Ekonomichni naslidky nasylstva shchodo zhinok. Ukrainyskyi tsentr sotsialnykh reform [Economic consequences of violence against women. Ukrainian Center for Social Reforms]. 2017. 172 s. [in Ukrainian].
5. Zapobihannia ta protydiia proiavam nasylstva : diialnist zakladiv osvity [Prevention and counteraction to violence : activities of educational institutions]. *Navchalno-metodychnyi posibnyk* / V. L. Andrieienkova, V. V. Baidyk, T. V. Voitsiakh, O. A. Kalashnyk ta in. K. : FOP Nichoha S. O. 2020. 196 s. [in Ukrainian].
6. Kravchenko O., Zabolotna O., Skochko M. Aspekty sotsialnoi roboty z zhinkamy, yaki zaznali nasyllia [Aspects of social work with women who have been abused]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2019. Vyp. 3. S. 26–34 [in Ukrainian].
7. Kryminolohichna viktymolohiia [Criminological victimology] : navchalnyi posibnyk / Ye. M. Moiseiev, O. M. Dzhuzha, V. V. Vasylevych ta in. ; za zah. red. prof. O. M. Dzhuzhi. Kyiv : Atika, 2006. 352 s. [in Ukrainian].
8. Poperedzhennia domashnoho nasylstva [Prevention of domestic violence] : Navchalnyi posibnyk dlia konsultantiv hariachykh liniy / Uporiadnyky : Krasnova O. V., Kalashnyk O. A. Kyiv, 2016. 90 s. [in Ukrainian].
9. Pravovi ta kryminolohichni zasady zapobihannia nasylstvu v simi [Legal and criminological principles of prevention of domestic violence] : navch. posib. / za zah. red. O. M. Dzhuzhi, I. V. Opryshka, O. H. Kulyka. Kyiv : [Nats. akad. vnutr. sprav Ukrainy], 2005. 124 s. [in Ukrainian].
10. Onypchenko O. I. Statevorolova sotsializatsiia ditei ta pidlitkiv v Ukraini (XX stolittia) [Sex-role socialization of children and adolescents in Ukraine (XX century)] : monohrafiia / O. I. Onypchenko. Kharkiv : FOP Panov A. M., 2020. 544 s. [in Ukrainian]
11. Romanovska L., Vasylenko O. Sotsialno-psykholohichni stan zhinok, yaki staly zhertvamy nasylstva v simi [Socio-psychological condition of women who have been victims of domestic violence]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia: Pedagogika. Sotsialna robota : zb. nauk. pr.* Uzhhorod, 2020. Vyp. 1 (46). S. 197–200. [in Ukrainian].
12. Savchuk O. M. Naslidky podruznoho nasylstva: indyvidualno-psykholohichna perspektyva [Consequences of marital violence : individual psychological perspective]. *Naukovi zapysky (spetsvyypusk)*. K., 2002. T. 20. S. 118–125. [in Ukrainian]